

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПРИ ЗАТРИМАННІ

УДК 343.1

А. Бачище,*старший радник юстиції,
Генеральна прокуратура України***О. Комарницька***кандидат юридичних наук,
Національна академія прокуратури України*

Реформування органів кримінальної юстиції шляхом впровадження високих стандартів захисту прав людини безпосередньо вплинуло на реалізацію прокуратурою своїх конституційних функцій. Останні відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) отримали дещо видозмінений вигляд не тільки через появу нових інститутів, раніше не відомих вітчизняному законодавцю, нові назви, терміни, але й через надання іншого комплексу повноважень прокурору.

За зразок таких повноважень законодавець взяв поєднаний згідно з рішеннями Європейського суду з прав людини із застосуванням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та апробований досвід західноєвропейських демократій із вітчизняним практичним. Конкретизацію така модель отримала в основоположній ст. 36 КПК України та низці інших статей цього Кодексу, галузевих наказах Генерального прокурора України № 4гн-2012, № 10гн від 25 червня 2013 р., № 12гн від 12 квітня 2013 р.

У статті розглянуті теоретичні та практичні питання, пов'язані із затриманням, та порядок реалізації при цьому прокурором своїх повноважень. Окреслено істотні завдання прокурорського нагляду.

Ключові слова: процес доказування, протокол, затримання, безпосередньо, уповноважена службова особа, термін, завдання.

PROSPECTS OF REALIZATION OF TASKS OF DIRECTORATE
OF PUBLIC PROSECUTIONS ARE AT DETENTION.

Bachysche A., Komarnytska O.

Received: 18 Sep 2014.

Основним змістом кримінально-процесуальної діяльності прокурора на стадії досудового розслідування є процес доказування [2, 248]. Повноваження сторони обвинувачення, зокрема і прокурора, на етапі досудового розслідування процесуальними способами встановлювати фактичні обставини кримінального правопорушення вимагають від прокурора, щоб у подальшому отримана інформація була використана як належні, допустимі докази. Наділення прокурора владно-розпорядчими повноваженнями щодо збирання і перевірки доказів потребує від нього ефективного та результативного процесуального керівництва кримінальним провадженням.

Безперечно, одним із способів збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення згідно з КПК України є запобіжні заходи. Відповідно до ч. 2 ст. 176 Кодексу отримання доказів можливе при застосуванні такого тимчасового заходу, як затримання. Стосовно того, чи відносити затримання до системи запобіжних заходів, науковці мають різні точки зору. Та оскільки це не є темою нашого дослідження, зупиняться на цьому не будемо.

Метою даної статті є системний аналіз теоретико-прикладних питань, пов'язаних з реалізацією прокурором своїх повноважень при затриманні особи.

Одразу зазначимо, що протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України, є документом та може розглядатися як джерело доказів у частині, де зафіксовані час, місце та інші обставини затримання. Тому прокурору, слідчому необхідно пам'ятати, що у протоколі затримання особи, підозрюваної

у вчиненні злочину, фіксуються фактичні дані, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 208 КПК України), зокрема на стадії судового розгляду при використанні його як доказу, а також на стадії досудового розслідування при з'ясуванні обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Крім того, як зазначає О. І. Тищенко, важливою проблемою, що не знайшла однозначного вирішення в законодавстві та судовій практиці, є вплив законності кримінально-процесуального затримання на подальше прийняття рішення про взяття під варту [11, 15]. Зауважимо, що питання правової регламентації затримання вже були предметом численних наукових досліджень таких правознавців, як В. Д. Берназ, В. М. Григор'єв, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, Я. П. Зейкан, В. Т. Маляренко, І. Л. Петрухін, М. А. Погорецький, П. П. Пилипчук, В. М. Трофименко, О. Г. Шило та інших. Однак у працях цих вчених відсутній аналіз підстав затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення за правилами дії КПК України 2012 року; його процесуальний порядок; забезпечення прав особи при застосуванні цього тимчасового запобіжного заходу та використання протоколів затримання як доказів; реалізації прокурором своїх повноважень при затриманні.

Цілком очевидно, що кожне з питань має стати предметом окремого наукового дослідження. У межах цієї статті приділимо увагу питанню оптимізації строків затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, прокурорському нагляду за додержанням законів при затриманні осіб та використанням отриманих відомостей як доказів під час

судового розгляду. Зазначене зумовлює актуальність теми публікації, її аналіз з позицій захисту прав людини в кримінальному процесі, а також забезпечення належної діяльності органів досудового розслідування засобами прокурорського нагляду.

Відповідно до КПК України затримання за підставами поділяється на такі види: 1) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст.ст. 187–191 КПК України); 2) затримання без ухвали слідчого судді (ст. ст. 207 і 520 (законне затримання); 208 (затримання уповноваженою службовою особою), 582 (затримання з метою екстрадиції) КПК України). Попри деякі негативні коментарі на адресу КПК України, такі види підстав затримання порівняно з КПК України 1960 року значно звужені, та, на наш погляд, є досить гуманними. Ці види затримання різняться підставами, суб'єктами, метою затримання, строком обмеження прав затриманих без ухвали слідчого судді, порядком, юридично значимими наслідками, процедурою, покладеними обов'язками та реалізацією прав.

Сьогодні поширеною є думка про необхідність збільшення кількості підстав для затримання. Зокрема, пропонується доповнити ст. 208 КПК України пунктом: «Затримання на підставі раніше проведених негласних слідчих (розшукових) дій», що, на нашу думку, з практичної точки зору цілком виправдано. Приміром, під час досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 307 КК України, як правило, застосовується положення ст. 271 Кодексу та у потенційного підозрюваного проводяться 2–3 оперативні закупки. На заключній стадії комплексу негласних

слідчих (розшукових) дій, після проведення останньої закупки особу затримують в порядку ст. 208 КПК України. Виходячи з положень ч. 1 ст. 208 КПК України, таке затримання можна вважати незаконним, оскільки предметом злочину, передбачено ст. 307 КК України є наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. Тобто на момент затримання особи невідомо, чи є збута речовина предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України, і посилення під час затримання на раніше проведені закупки, будуть не відповідати положенням ч. 1 ст. 208 КПК України. Виходом тут може бути «підтягування» злочину під продовжуваний/триваючий за наявності низки умов. Протокол обшуку складається на місці, протокол затримання – там, де це можливо, але із зазначенням моменту фактичного затримання.

Для процедури затримання особи спільним є застосування певних заходів примусового характеру: проведення обшуку; особистого огляду та огляду речей правопорушника; вилучення або виїмка речей і документів, дактилоскопування осіб та інше. Особистий огляд та огляд речей осіб проводиться в кожному випадку затримання. Водночас, КПК України передбачає проведення обшуку тільки особи, яка затримується у порядку ст. 208 КПК України, порядок проведення обшуку інших осіб не врегульований та фактично не допускається. Така позиція підтверджується практикою, через відмови суду у задоволенні клопотань про проведення обшуку осіб.

З урахуванням викладеного важливо створити всі необхідні умови для недопущення безпідставного затримання, застосування примусу, доставлення та

поміщення до кімнати для затриманих і доставлених (КЗД), тобто порушення охоронюваних законом прав та законних інтересів, позбавлення свободи.

Новелою КПК України є те, що право на затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення отримала будь-яка особа, навіть та, яка не є уповноваженою службовою особою (працівником правоохоронного органу). Відтепер кожен може затримати будь-яку особу без ухвали слідчого судді, суду у випадках, передбачених ст. 207 КПК України.

Максимальний строк затримання особи без ухвали слідчого судді – 72 години з моменту затримання. Водночас слід зазначити, що до строку затримання, відповідно до ст. 209 КПК України, не входить час від моменту фактичного затримання не уповноваженою службовою особою, тобто пересічним громадянином у порядку ст. 207 КПК України та ст. 520 КПК України. Така норма є порушенням гарантованих у ст. 29 Конституції України положень та нівелює ст. 206 КПК України. На жаль, не усуває вказаний дисбаланс і положення ст. 115 КПК України. Іншою стороною положень ст. 207 КПК України є законність затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, пересічним громадянином, яким може бути потерпілий, свідок, і те, що затриманий буде прагнути будь-якими способом уникнути притягнення до кримінальної відповідальності.

Як стверджує Н. М. Плестюк, коли особу намагаються затримати, вона починає чинити опір [5, 361]. Правомірним можна вважати затримання, здійснене не за підстав, передбачених ст. 38 Кримінального кодексу України, а також зроблене на короткий проміжок часу, необхідний

та достатній для передачі ймовірного злочинця органам влади. Такий час має визначатись конкретними обставинами затримання, оскільки затриманий повинен бути переданий органам влади за першої можливості. У випадку затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, на тривалий строк за відсутності такої необхідності, це не виключатиме відповідальності особи, яка здійснила затримання, за ст. 146 КК України.

З огляду на це та з урахуванням ч. 3 ст. 207 КПК України варто виокремити два критерії, за якими можна визначити, що законне затримання у порядку ст. 207 КПК України вважатиметься правомірним: 1) початкова мета – затримати злочинця, тобто позбавити його особистої волі; 2) кінцева мета – негайно доставити ймовірного злочинця відповідним органам влади або негайно повідомити органи влади про місцезнаходження такої особи. Припис «негайно» перебуває у системному взаємозв'язку з недопустимістю незаконного обмеження свободи іншої людини та супроводжує законне затримання такими ознаками: 1) мета затримання; 2) особа, яка підлягає затриманню; 3) характер дій при затриманні; 4) своєчасність затримання; 5) необхідність заподіяння шкоди; 6) співмірність шкоди, заподіяної злочинцю при його затриманні.

У колі науковців вважають, що насильницьке затримання можливе, якщо особа, яка вчинила злочин, не чинить опору [5, 362]. Ідеться про те, що насильницькі дії, спрямовані на затримання, повинні відповідати небезпечності вчиненого посягання, обстановці затримання

злочинця і мають узгоджуватись із метою та критеріями затримання.

Зауважимо, що затримання за ст. 207 КПК України відрізняється від процесуального затримання тим, що його можна здійснити як за вчинення кримінального проступку, так і злочину (на відміну від затримання службовою особою) [10], а також тим, що це затримання відбувається поза межами кримінального провадження. Беззаперечно, одним із наслідків затримання особи є її доставлення до райвідділу міліції. Нормативний порядок усунення наслідків необґрунтованого доставлення затриманого, на нашу думку, потребує удосконалення. У такому разі черговий органу внутрішніх справ (ОВС) зобов'язаний, відповідно до розділу VI Інструкції «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань» від 28 квітня 2009 р. № 181 (далі – Інструкція) негайно звільнити доставлену особу, про що зробити відповідний запис у журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених, і запропонувати посадовій особі, винній у необґрунтованому доставленні, вибачитися. Про необґрунтоване доставлення громадянина доповісти письмовим рапортом начальникові міськрайоргану. На прохання затриманих при їх звільненні видаються довідки про перебування в ОВС.

Однак, коли встановлено, що в діях доставленого містяться ознаки кримінального правопорушення або він перебуває в розшуку, незаконно зберігав заборонені предмети та речі, має підроблені документи, необхідно доповісти начальникові міськрайоргану та негайно повідомити

про це керівника слідчого підрозділу [8]. Тоді він або слідчий чи прокурор вносять відомості до ЄРДР і розпочинають досудове розслідування. У разі встановлення у діях особи підстав для притягнення її до адміністративної відповідальності застосовується порядок, передбачений Кодексом України про адміністративні правопорушення. Водночас відповідно до ч. 5 ст. 208 КПК України складається протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

Утім, в Інструкції йдеться про порядок реагування на необґрунтоване затримання посадовою особою, а не пересічним громадянином (ст. 207 КПК України). Про те, як діяти, коли відбулось необґрунтоване затримання та доставлення особи у порядку ст. 207 КПК України, в Інструкції не зазначено. На нашу думку, доцільно не довідку складати, як написано в Інструкції, а в обох випадках фіксувати факт обмеження прав особи в протоколі, який видавати затриманому.

Слід охарактеризувати як позитивні положення КПК України, засновані на пріоритетності прав і свобод людини та спрямовані на забезпечення прав підозрюваного під час досудового розслідування. Зокрема, передбачена заборона затримувати особу без дозволу слідчого судді, якщо до цієї особи застосовано запобіжні заходи, не пов'язані із триманням під вартою, у зв'язку з підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні. На сьогодні ця проблема є дуже актуальною. Затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України), на відміну від ст. 207 КПК України, застосовується до особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у виді позбавлення

волі. Підставами для затримання є три обставини, вказані в ч. 1 та 2 ст. 208 КПК України, які застосовуються, щоб попередити та припинити протиправну діяльність особи, запобігти її ухиленню від досудового слідства та суду.

Безуспішною новелою КПК України є можливість затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад 3 тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Проте в цьому випадку затримання можливе виключно у разі невиконання підозрюваним: 1) обов'язків, покладених при обранні запобіжного заходу; 2) вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує. За таких обставин, виходячи з положень ст. 208 КПК України, за невиконання підозрюваним умов запобіжного заходу за наявності підозри у вчиненні злочину, за який передбачено більш тяжке покарання, ніж штраф, правоохоронні органи фактично позбавлені можливості затримати таку особу. Крім того, вказана норма не містить у собі як підстави для затримання факт переховування особи від органів слідства та суду (зокрема, перебуває у розшуку). За таких обставин як слідчий, так і працівники оперативних підрозділів правоохоронних органів, у разі відмови слідчого судді про надання дозволу на затримання особи з метою його приводу, фактично позбавлені можливості на законних підставах затримати особу, яка переховується від органів слідства та суду.

Вказане затримання може бути здійснене тільки уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді. Під такою особою, на нашу думку, слід розуміти працівника органів внутрішніх справ,

органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України та інших правоохоронних органів, до компетенції яких віднесено затримання.

Цю точку зору поділяють деякі науковці, вважаючи, що суб'єктами кримінально-правового затримання злочинців є не тільки громадяни, але й ті посадові особи, на яких покладений правовий обов'язок боротися зі злочинністю, зокрема працівники міліції. Учені вказують, що затримання злочинця такими посадовими особами регулюється не тільки нормами кримінального права, але одночасно і спеціальними нормативними актами: наказами, інструкціями, положеннями тощо. Так, Г.В. Бушуєв писав, що умови правомірності затримання злочинця повинні бути єдиними для всіх категорій осіб. До працівників міліції можуть застосовуватися більш суворі вимоги, але тільки в межах загальних для всіх умов [5, 363]. Поділяючи думку науковців, зазначимо, що відповідно до тлумачного словника сучасної української мови, уповноважений – це довірена особа, яка діє за наданими їй повноваженнями та має дозвіл діяти, говорити від чийого-небудь імені [1, 1299]. Для деяких категорій посадових осіб, зокрема працівників органів міліції та інших правоохоронних органів, затримання особи, яка вчинила злочин, є правовим обов'язком, передбаченим законами та іншими нормативними актами. Громадяни можуть реалізувати право на затримання самостійно, незалежно від того, була чи ні в них можливість звернутися по допомогу до органів влади [4, 113]. Тобто, щоб дати відповідь на запитання, чи належать

до «уповноваженої службової особи» на затримання слідчий, прокурор, потрібно проаналізувати їхні повноваження, з яких має випливати таке право.

Наступним дискусійним питанням, що неоднозначно трактується і в теорії, і на практиці, є припис ст.ст. 207, 208 КПК України – «безпосередньо». Зауважимо, що припис «безпосередньо» не новий для кримінально-правової науки, оскільки міститься у ч. 1 ст. 38 КК України.

Ми не погоджуємось із думкою, що «безпосередньо» є початковим моментом реалізації права на затримання злочинця [5, 365]. Припис «безпосередньо», на нашу думку, взаємопов'язаний з часовим моментом та кінцевою метою. Безпосередньо – це кінцевий момент реалізації безперервного права на затримання особи, яка вчинила злочин, з метою затримання та негайного доставлення або повідомлення про місце знаходження такої особи. Тому вжитий у законі термін «безпосередньо» не слід тлумачити так, що особа, яка вчинила злочин, може бути затримана лише на місці злочину, тобто відразу після його вчинення.

Очевидно, що особа, яка вчинила злочин, може становити суспільну небезпеку не тільки відразу після вчинення злочину, але також і протягом певного проміжку часу, особливо, якщо вона переховується [5, 365]. Як вказує В. О. Навроцький, слово «безпосередньо» позначає не часовий проміжок між двома подіями, а відсутність проміжних ланок, посередництва. Враховуючи, що затримання здійснюється з метою доправлення особи органам влади, саме такою проміжною ланкою буде втручання у розвиток подій органів влади, прийняття ними рішення щодо особи, яка вчинила злочин [3, 536]. Думка науковця підтверджується

роз'ясненням поняття «безпосередній» у тлумачному словнику: це суцільний, безупинний, той, який не переривається та відбувається весь час [1, 43]. Тобто, коли йдеться про вчинення кримінального правопорушення, припис «безпосередньо» не означає, що особу потрібно затримати «негайно». На нашу думку, кінцевим моментом затримання є сплив строку давності за відповідне правопорушення, який має застосовуватись з урахуванням обставин справи.

Зокрема, В. В. Орехов зауважує: якщо неможливо затримати злочинця одразу після вчинення злочину, то немає підстав для відмови від затримання даної особи у подальшому, в межах строку давності притягнення до кримінальної відповідальності або давності виконання вироку [9, 117–118]. Системне тлумачення ст. 208 КПК України та ч. 7 ст. 194 КПК України дає змогу зробити висновок про те, що метою затримання в цьому випадку є забезпечення можливості вирішити не тільки питання про застосування/зміну запобіжного заходу, але й про запобігання/припинення кримінального правопорушення та реалізацію завдань кримінального судочинства. Значення припису «безпосередньо» підтверджує недопустимість ухилення ймовірного злочинця від відповідальності. Наразі, на практиці незатримання особи безпосередньо після вчинення злочину або протягом переслідування злочинця через тривалий термін (5–10 днів) нівелює передбачену ст. 208 КПК України, оскільки можливість затримання злочинця уповноваженою службовою особою без оголошення підозри і ухвали слідчого судді про прихід та застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту є утрудненою.

До того ж кожен, хто затримав особу в передбаченому ст.ст. 207, 208, 520 КПК України порядку, може тимчасового вилучити майно затриманого. Тимчасово вилучене майно обов'язково передається слідчому, прокурору чи іншій уповноваженій особі одночасно із доставленням затриманого, про що складається протокол (ст. 168 КПК) та робиться запис у відповідному журналі. При затриманні у порядку ст. 520 КПК України та ст. 208 КПК України уповноважена службова особа може обшукати затриману особу з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 цього Кодексу, тобто за участю понятих. Службовець, що затримав підозрюваного, обвинуваченого, зобов'язаний повідомити підстави затримання й відомості про злочин, у вчиненні якого його підозрюють, а також роз'яснити право на захисника й, у разі потреби, на допомогу лікаря [7]. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, зазначаються відомості, вказані у ч. 5 ст. 208 КПК України. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також невідкладно має бути надіслана прокурору. Однак при затриманні у порядку ст. 520 КПК України постає запитання, якому прокурору надсилати протокол?

Науковці зауважують, що у практичному сенсі досить важливо заносити до протоколу усю інформацію стосовно місця затримання та періоду часу, протягом якого триває позбавлення волі. Це має важливе значення для забезпечення можливості оскаржувати законність та обґрунтованість затримання і зобов'язує органи, які здійснюють затримання, суворо

дотримуватися вимог закону щодо процедури, підстав, строків, порядку процесуального закріплення.

Вимагають деталізації всіх обставин затримання у відповідному протоколі і міжнародні документи. Зокрема, на цьому наголошується у Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі [10]. Незадокументування таких відомостей, як дата, час і місце затримання особи, її ім'я, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснює затримання, має вважатися таким, що суперечить вимозі законності і самій меті ст. 5 ЄКПЛ (рішення у справі «Курт проти Туреччини» від 25 травня 1998 р.).

Варто пам'ятати, що будь-яке затримання супроводжується настанням правових наслідків для осіб, які затримують та яких затримують, і для кримінального провадження в цілому через принцип обов'язковості дотримання строків та пов'язаним із цим вчиненням необхідних процесуальних дій, прийняттям рішень. Передумовам негативних наслідків для кримінального провадження, які можуть настати при затриманні особи, не повною мірою приділяється увага з боку слідчого і прокурора. Це стосується строків повідомлення центрів правової допомоги про затримання осіб та отримання доказів за відсутності захисника, які будуть визнані судом недопустимими (ч. 1 і п. 3 ч. 2 ст. 87 КПК України), також недотримання 60-годинного строку доставлення особи до суду, 24-годинного строку вручення такій особі повідомлення про підозру.

Разом із тим, зазначимо, що положення КПК України відповідають не тільки вимогам сучасності. В них наявні надбання минулого, викладені у вже не

чинних нормативних актах. Зокрема, йдеться про припис п. 2 ст. 3 Положення «Про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину», затвердженого Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 липня 1976 р. У зазначеному приписі строк затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, обчислюється з моменту доставлення цієї особи до органу дізнання чи досудового слідства, а якщо затримання проводиться на підставі постанови про затримання, винесеної органом дізнання або слідчим, то з моменту фактичного її затримання [6]. Відповідно до ст. 207, п. 6 ст. 193, ст. 520 КПК України, початковим момент відліку строку затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення є момент доставлення особи до місця кримінального провадження. Оскільки така конструкція норм Кодексу не узгоджується із Основним Законом, тому доцільно у ст. 209 КПК України передбачити встановлення «фактичного терміну для осіб, які затримуються у порядку ст. 207, п. 6 ст. 193, ст. 520 КПК України». Застосування п. 6 ст. 193 КПК України на практиці спричиняє виникнення певних проблем, зокрема оголошення особи в міждержавний розшук в розумінні деяких слідчих суддів не є процесуальною підставою для застосування даної статті. Невизначеним залишається термін дії заочної ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а також наявність/відсутність у слідчих суддів права, у такому випадку, окрім тримання під вартою застосовувати заставу та інші питання.

На продовження теми статті варто зауважити, що зміст ст. 208 та ч. 1 ст. 191

КПК України в частині відліку початку строку затримання особи дублює суть вказаного вище Положення. Відповідно до КПК України копія ухвали про надання дозволу на затримання з метою приводу при затриманні особи вручається їй. Водночас КПК України не містить вимоги про необхідність складання протоколу в цьому разі. Проте згідно із ч. 2 ст. 192, ст. 184 КПК України такий протокол потрібно скласти, оскільки він іде як додаток до клопотання й тоді, коли особу затримали без ухвали про дозвіл на затримання. Термін дії такої ухвали чітко визначено в ч. 3 ст. 190 КПК України.

Також треба мати на увазі, що в Інструкції (пункт 5.3.10) конкретизовано категорії осіб, яких працівники міліції мають право тримати в КЗД, і строки їх тримання в цих приміщеннях (ураховуючи вимоги закону та пункту 7.5 цієї Інструкції щодо окремого тримання різних категорій громадян – додаток 6). До таких осіб належать: підозрювані особи без ухвали слідчого судді, суду на підставі протоколу про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, відповідно до ст. 208 КПК України, а також підозрювані особи або обвинувачені на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання, згідно зі ст. 190 КПК України, – на строк не більше 3 годин із подальшим поміщенням до ізолятора тимчасового тримання (ІТТ). У тих органах внутрішніх справ, де відсутні ІТТ, та коли час перевезення цієї категорії осіб припадає на темну пору доби, – на строк до 24 годин [8].

Ураховуючи зазначене, постає питання про наявність правових підстав в ОВС тримати особу, затриману у порядку ст. 207 КПК України, та обчислення строків обмеження прав і свобод таких осіб.

Також важливим для прокурора окрім строків є перевірка додержання уповноваженою особою вимог ст. ст. 207–213 КПК України. З цією метою та для забезпечення своєчасного поновлення порушених прав осіб прокурор уповноважений дати вказівку або доручення про звільнення незаконно утримуваної особи (у т.ч. з КЗД), які вручаються відповідному працівнику ОВС для негайного виконання.

Наступним концептуальним атрибутом для законного затримання та отримання ухвали слідчого судді є форма та зміст клопотання, обґрунтованість і законність якого повинен перевірити та довести прокурор. Адже слідчий суддя, суд відмовляє у наданні дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, якщо прокурор не доведе, що: 1) зазначені у клопотанні про застосування запобіжного заходу обставини вказують на наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого; 2) є достатні підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений переховується від органів досудового розслідування; 3) одержавши відомості про звернення слідчого, прокурора до суду із клопотанням про застосування запобіжного заходу, підозрюваний, обвинувачений до початку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу вчинить дії, які є підставою для застосування запобіжного заходу й наведені у ст. 177 КПК України [10].

Також до здобутків КПК України слід віднести те, що у підрозділі органу досудового розслідування мають бути призначені одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих. Однак відповідальними за перебування затриманих не можуть бути слідчі

(ст. 212), тому що на них покладено обов'язок контролю за законністю строку обмеження конституційних прав осіб та вирішення питання про відповідальність винуватих осіб (ч. 3 ст. 210 КПК України).

На практиці постають й інші питання, не врегульовані КПК України, зокрема: якщо орган досудового розслідування звернувся до суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з порушенням строку затримання підозрюваного, чи є це підставою для відмови у розгляді даного клопотання чи відмови у задоволенні зазначеного клопотання; які дії повинен вчинити слідчий суддя, прокурор, якщо у судовому засіданні при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою підозрюваний заявив клопотання про залучення безоплатного захисника, участь якого не може бути забезпечена судом негайно під час розгляду даного клопотання, а строк затримання особи закінчується і захисник не зможе вчасно прибути в судові засідання, та інші.

Важливою проблемою, що не знайшла однозначного вирішення в законодавстві та судовій практиці, є вплив законності кримінально-процесуального затримання на подальше рішення про взяття під варту. Хоча у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства» від 25 квітня 2003 р. № 4 (прийнята під час дії КПК України 1960 року) зазначено, що скарга особи, яка оскаржила своє затримання до суду, розглядається разом з поданням про обрання запобіжного заходу у

вигляді взяття під варту. Визнання затримання незаконним не є підставою для відмови в задоволенні подання про обрання цього запобіжного заходу (п. 11) [9]. Як бачимо, ВСУ визнав правильною практику, коли один і той самий суд може розглянути скаргу на затримання, визнати його незаконним, одночасно розглянути подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту і прийняти рішення про його обрання. Підтримуючи думку про доцільність цієї практики, зауважимо: навіть якщо затримання було визнано судом незаконним (наприклад, існують недоліки у складанні протоколу затримання), але подання органів досудового розслідування про обрання вказаного запобіжного заходу містить сукупність доказів, тоді наявні всі підстави для застосування запобіжного заходу тримання під вартою. Зазначене підсилюється приписом ст. 12 КПК України.

Власне кажучи, незаконність затримання не перебуває у системному взаємозв'язку із застосуванням запобіжного заходу тримання під вартою та впливає на його застосування у випадку, коли такий захід обґрунтовується доказами, отриманими під час такого затримання. Негативні наслідки незаконного затримання настають для відомостей, отриманих при затриманні. Їх неможливо використовувати як докази через недопустимість. Водночас існує необхідність відновити органами влади порушене право особи, яка уповноважена оскаржити незаконність затримання та отримати за це компенсацію. З метою недопущення поширення безпідставних затримань суди

повинні реагувати на них окремими ухвалами. Тому доцільно передбачити в КПК України право слідчих суддів та суду постановляти окремі ухвали як засіб реагування на порушення.

Гарантії забезпечення захисту прав і законних інтересів осіб, яких затримують з метою подальшої екстрадиції, оцінка законності їх затримання, а також перевірка судами наявності передбачених міжнародними договорами підстав для їх екстрадиції є показниками рівня законності в Україні. Трансформувалась дана гарантія у ч. 6 ст. 582 КПК України. Тому прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законності працівниками ОВС, має знати не лише про правові підстави затримання, доставлення та тримання осіб в ОВС, а й про покладені на працівників обов'язки. Тільки за такого підходу він зможе у повному обсязі реалізувати свої повноваження. Адже основне завдання прокурора при затриманні полягає у запобіганні неправомірним діям і рішенням, що порушують конституційні права і свободи громадян; відновленні прав, безпідставно порушених органами досудового розслідування; наданні юридичної сили рішенням, діям, поданням особи, яка проводить розслідування. Таким чином, за змістом КПК України прокурор фактично при реалізації своїх повноважень в частині затримання повинен виступати гарантом дотримання і захисту прав, свобод та інтересів підозрюваних і обвинувачених осіб. Він не належить до службових осіб, уповноважених на затримання, тому має бути об'єктивною, незалежною і неупередженою фігурою, яка може приймати самостійні рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
2. *Гуртієва Л. М.* Способи збирання та перевірки доказів на стадії досудового розслідування / Л. М. Гуртієва // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.). – Одеса, 2013. – С. 248.
3. *Навроцький В. О.* Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. *Орехов В. В.* Необходимая оборона и иные обстоятельства, исключающие преступность деяния / В. В. Орехов. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – 113 с.
5. *Плисюк Н. М.* Умови правомірного затримання особи, яка вчинила злочин / Н. М. Плисюк // Університетські наукові записки. – 2007. – № 2 (22). – С. 361–368.
6. *Положення про порядок короткочасного затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину* : затв. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 липня 1976 р. № 4203–IX [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v4203400-76>
7. *Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження*: спільний наказ МВС України, М-ва юстиції України від 26 березня 2013 р. № 289/540/5 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0602-13>
8. *Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань*: інструкція, затв. наказом МВС України від 28 квітня 2009 р. № 181 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0786-09>
9. *Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства*: постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. № 4 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-03>
10. *Слинько С.* Затримання особи на стадії досудового розслідування [Електронний ресурс] / Судебно-юридическая on line газета ; офіційний сайт. – 2014. – 20 березня. – Режим доступу : <http://sud.ua/blog/2014/03/20/61816-zatrimannya-osobi-na-stad-dosydovogo-rozslidyvannya>
11. *Тищенко О. І.* Оптимізація строків затримання особи за підозрою у вчиненні злочину / О. І. Тищенко // Адвокат. – 2010. – № 5 (116). – С. 14–17.

Стаття надійшла до редакції: 18.09.2014.

Рекомендовано кафедрою кримінального процесу та криміналістики

**PROSPECTS OF REALIZATION OF TASKS OF DIRECTORATE
OF PUBLIC PROSECUTIONS ARE AT DETENTION.***Bachysche A., Komarnytska O.*

Abstract: In the articles considered theoretical and practical questions related to detention and realization here by the public prosecutor of the plenary powers. Outlined substantial tasks of directorate of public prosecutions

Keywords: process of finishing telling, protocol, detention, directly, an official person, term, task.

**ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЗАДАЧ ПРОКУРОРСКОГО
НАДЗОРА ПРИ ЗАДЕРЖАНИИ***Бачище А., Комарницкая О.*

Резюме: В статье рассмотрены теоретические и практические вопросы, связанные с задержанием, и порядок реализации при этом прокурором своих полномочий. Очерчены существенные задания прокурорского надзора.

Ключевые слова: процесс доказывания, протокол, задержание, непосредственно, уполномоченное служебное лицо, срок, задание.